

DE ZOEKTOCHT NAAR DE EIGEN IDENTITEIT VAN SURINAAMSE LITERATUUR

Lezing gehouden voor de Henri Frans de Zielstichting op 27 oktober 2017, in Tori Oso, Paramaribo, door drs Ismene Krishnadath

Inleiding

Dames en heren, de titel van mijn lezing is DE ZOEKTOCHT NAAR DE EIGEN IDENTITEIT VAN DE SURINAAMSE LITERATUUR. Culturele dekolonisatie is voor mij vooral een zoektocht naar een eigen identiteit, meer nog dan een strijd tegen een opgelegde cultuur.

Ik wil deze lezing beginnen met een pronkjuweel uit onze literatuur. Het is:

- een liedtekst,
- een meertalig tweeluik
- deel van ons collectieve literaire geheugen.

Het is voor mij ook het absolute bewijs dat het dekolonisatieproces niet voorbij is gegaan aan onze literatuur.

Het is het volkslied van Suriname

God zij met ons Suriname.
Hij verheff' ons heerlijk land.
Hoe wij hier ook samen kwamen,
aan zijn grond zijn wij verpand.
Werkend houden w'in gedachten
recht en waarheid maken vrij.
Al wat goed is te betrachten
dat geeft aan ons land waardij.

Opo kondre man oen opo
Sranan gron e kari oen.
Wans ope tata komopo
wi mu seti kondre boen.
Stre de f' stre, wi no sa frede
Gado de wi fesi man.
Heri libi te na dede,
wi sa feti gi Sranan.

Deze tekst is sinds 1959 de officiële tekst van ons volkslied¹. Het tweede couplet is geschreven door Henri Frans de Ziel (Trefossa) en het eerste couplet is een door hem bewerkte tekst van het eerdere volkslied dat in 1893 was geschreven door de lutherse predikant C.A. Hoekstra.²

The image is a composite. On the left is a page from a document titled 'BIJLAGE behorende bij G.B. 1959 No. 106.' and 'Volkslied van Suriname'. It contains the musical notation for the anthem in 4/4 time, with lyrics in Dutch and Sranan. The Dutch lyrics are: 'God zij met ons Suriname. Hij verheff' ons heerlijk land. Hoe wij hier ook samen kwamen, aan zijn grond zijn wij verpand. Werkend houden w'in gedachten recht en waarheid maken vrij. Al wat goed is te betrachten dat geeft aan ons land waardij.' The Sranan lyrics are: 'Opo kondre man oen opo Sranan gron e kari oen. Wans ope tata komopo wi mu seti kondre boen. Stre de f' stre, wi no sa frede Gado de wi fesi man. Heri libi te na dede, wi sa feti gi Sranan.' On the right is a black and white portrait of Henri Frans de Ziel, an older man with a serious expression, wearing a suit and tie.

In de rest van mijn lezing zal duidelijk worden waarom ik zeg dat dit voor mij een absoluut bewijs is dat het dekolonisatieproces niet voorbij is gegaan aan onze literatuur.

Laat me u een vooruitblik geven op wat u in deze lezing verder kunt verwachten. Ik zal eerst praten over psychologische kolonisatie. Ik zal daarbij een onderscheid maken tussen de periode voor en na de slavernij. Daarna zal ik me meer toespitsen op de hedendaagse status van onze literatuur waaruit moet blijken hoe we met de psychologische kolonisatie zijn omgegaan. Ik bekijk hoe we om zijn gegaan met het gesproken woord en hoe met het geschreven woord. Aan het eind krijgt u een samenvatting. In deze lezing ga ik in verband met de tijd niet in op de koloniale politiek die commerciële reproductie en distributie van literair werk heeft beperkt. Deze lezing gaat over de koloniale invloed op de inhoud en vormen van onze literatuur en hoe wij daarmee zijn omgegaan.

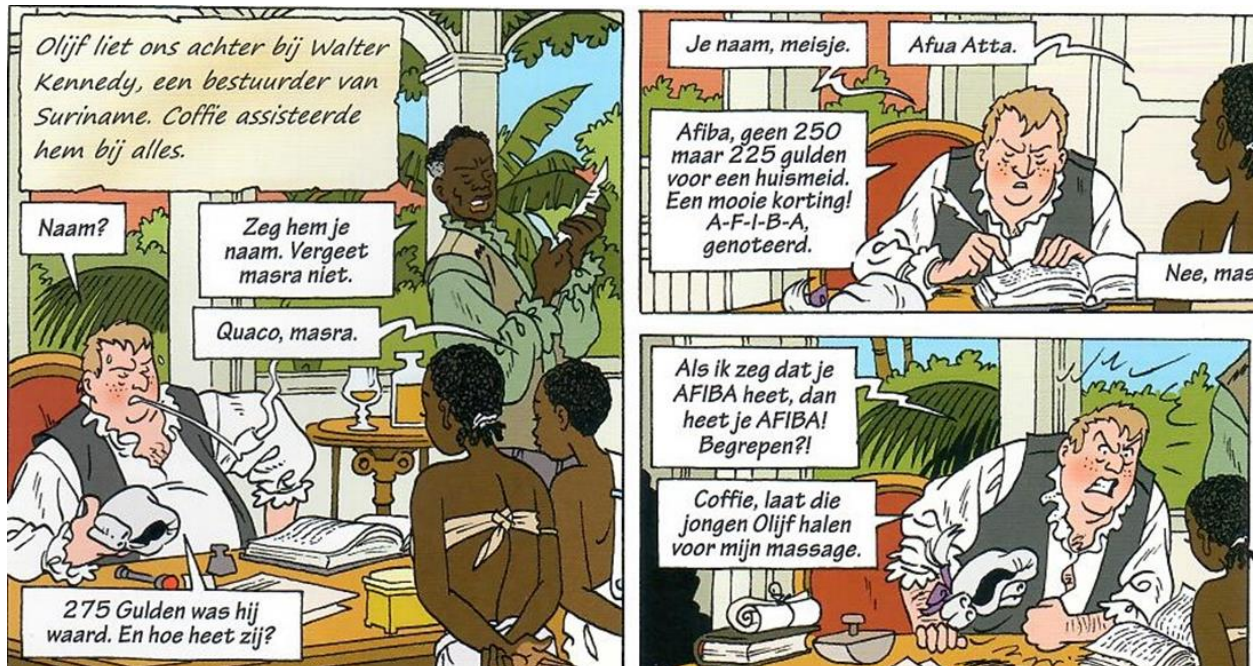
Psychologische kolonisatie tijdens de periode van slavernij

In onze geschiedenislessen³ leren we dat een kolonie een gebied is dat politiek, economisch en cultureel ondergeschikt wordt gemaakt aan een ander land. Koloniën werden gesticht om de koloniale grootmachten te verrijken. Suriname is langer dan 300 jaar een kolonie geweest van Nederland, met korte tussenperiodes van Engels bestuur. Suriname was als kolonie onderdeel van het trans-Atlantische handelssysteem dat was opgezet door Europese koloniale grootmachten. Binnen dit systeem had de kolonie Suriname de taak stapelproducten te produceren die gewild waren in Europa. Hiervoor waren gronden uitgegeven aan Europeanen om plantages op te zetten en te beheren. De daadwerkelijke productie van de stapelproducten was bijzonder arbeidsintensief. Op het hoogtepunt van de plantage-economie waren er meer dan 700 plantages.⁴ De oorspronkelijke bewoners waren gedood of teruggedreven naar het oerwoud. Om het fysieke werk te doen zijn in de 17^e en 18^e eeuw ongeveer een half miljoen slaven aangevoerd uit Afrika. De vraag wordt vaak gesteld hoe een kleine groep blanken een veel grotere groep zwarten zo lang geknecht heeft kunnen houden. Dit was alleen mogelijk, omdat naast zware fysieke straffen, er psychologische vormen van kolonisatie werden toegepast.

Kenmerken van deze psychologie waren:

- De ideologie van blanke superioriteit.⁵ Het blanke ras is verheven boven andere rassen. Onder andere op basis van deze ideologie kenden blanken zich het recht toe zwarten tot slaaf te maken. Het idee van blanke superioriteit moest ook in het denken van de slaven wortelschieten.
- Het intellectuele domein was voorbehouden aan de blanken. Het fysieke domein aan de slaven. Blanken deden al het denkwerk, maakten de plannen, hadden het overzicht. Slaven voerden opdrachten uit.
- De slaven werd hun identiteit ontnomen. Een slaaf was in het kader van het instituut van slavernij een 'goed'. Slaven werden opgenomen in de inventarislijsten van de eigendommen van de meesters. Als eigendom stonden zij in dienst van de eigenaar. Symbolisch gezien bepaalde de meester de identiteit van zijn slaaf door hem een nieuwe naam te geven. Afrika bestond niet. De invulling van zijn nieuwe leven bewoog zich binnen door de meesters afgebakende perken.

De kenmerken zijn mooi weergegeven in de onderstaande illustraties uit het boek *Quaco, leven in slavernij* van Ineke Mok en Eric Heuvel.⁶

Psychologische kolonisatie na de afschaffing van de slavernij

Het is heel opvallend, dat heel kort na de daadwerkelijke afschaffing van de slavernij, na het Staatstoezicht (1873), in Suriname de leerplicht ingevoerd. Dat gebeurde in 1876. Direct werd ook bepaald dat het Nederlands de schooltaal zou zijn. Dit is een duidelijke wijziging in de koloniale cultuurpolitiek. Het onderwijs werd een belangrijk onderdeel van de culturele vorming van Surinaamse burgers, die op dat moment onderdanen waren van de Nederlandse staat.

Als we een vergelijking maken met de psychologische kolonisatie van voor en na de slavernij zien we het volgende.

- Hoewel de koloniale overheid met plakaten invloed probeerde uit te oefenen op het leven van de slaven, was de invulling van hun leven toch vooral een zaak van de particuliere meester. Na de afschaffing van de slavernij valt de meester weg, en beseft de koloniale overheid dat de vrijgekomen slaven, vooral in het belang van rust en orde, zich moeten leren aanpassen aan nieuwe situaties van dienstbaarheid aan de koloniale heersers.
- De kleine openingen in het intellectuele domein die er reeds waren voor de vrijen (overwegend mulatten), worden ruimer. Het zijn openingen die stijging op de maatschappelijke ladder in de koloniale maatschappij mogelijk maken. Hierbij speelt onderwijs en inherent daaraan de onderwijstaal een belangrijke rol. De culturele identiteit die met het onderwijs wordt ingevuld heeft een Nederlandse maatstaf. De ex-slaaf moet zorgen dat hij in cultureel opzicht zoveel mogelijk gaat lijken op de koloniale heerser. Hierbij geeft de koloniale heerser zijn cultuur een sleutelpositie in de koloniale samenleving.
- Dit bevestigt uiteraard de ideologie van blanke suprematie. Die ideologie bleef dus ook na de afschaffing van de slavernij recht overeind.
- Immigranten die als contractarbeider de kolonie waren binnengekomen en hun nazaten werden langzaam maar zeker ook opgenomen in dit proces van culturele overheersing. Het verschil tussen de immigranten en de ex-slaven ligt voornamelijk in het feit dat meesters 300 jaar lang de

authentieke identiteit van de slaven hebben verboden en ontkend, terwijl de immigranten vrij waren om hun religie en andere culturele gebruiken te uiten.

Uiteraard hebben slaven steeds verzet geboden tegen de psychologische knechting, en delen van hun authentieke cultuur levend kunnen houden, maar 300 jaar is niet niets. Veel ex-koloniale groepen worstelen nog steeds met het verlies van hun authentieke cultuur. We zien vaak dat nazaten van gekoloniseerde volkeren aan de ene kant in hun dagelijks leven overwegend door westerse cultuur beïnvloed gedrag vertonen, terwijl ze aan de andere kant op zoek gaan naar hun roots en de authentieke cultuur van hun roots proberen levend te houden.

Wat we ook zien, is dat er in dit spanningsveld nieuwe, hybride vormen van cultuur ontstaan. Op zich is culturele vernieuwing een natuurlijk proces in de ontwikkeling van elke samenleving. Maar in het geval van dekoloniserende samenlevingen zijn mijns inziens vooral deze nieuwe hybride cultuuruitingen de levensader voor een eigen gedekoloniseerde culturele identiteit. Om die nieuwe cultuuruitingen op waarde te kunnen schatten is het vooral nodig te breken met de ideologie van blanke suprematie. Alleen dan kunnen we een onbevooroordeelde analyse en inventarisatie van ons cultureel erfgoed maken, die de basis is voor de vorming van een eigen identiteit.

De status van de hedendaagse Surinaamse literatuur

Laten we nu kijken hoe de koloniale psychologie heeft doorgewerkt naar de hedendaagse Surinaamse literatuur en hoe Surinaamse literatoren ermee zijn omgesprongen. Daarvoor is het nodig het onderscheid tussen het geschreven woord en het gesproken woord goed in de gaten te houden. Literatuur gaat over het woord en het woord op zich, is van iedereen. Het is een menselijk gegeven. Als we kijken hoe er in de loop van de geschiedenis gebruik van gemaakt is, dan merken we dat het woord toch niet van iedereen is. Dit geldt vooral voor het geschreven woord.

Eeuwenlang is overal op de wereld het geschreven woord onderdeel geweest van het milieu van religieuze organisaties en de elites van de samenleving. In de slaventijd bestond er een scherpe scheiding tussen meesters en slaven en inherent daaraan was een scherpe lijn tussen het intellect (cognitieve vaardigheid) en fysieke arbeid. Intellectuele vaardigheden waren het privilege van de meester en fysieke arbeid was de plicht van de slaaf en/of ondergeschikte.

Het geschreven woord was onderdeel van het milieu van de upperclass. De underdogs, het gewone volk (inheemsen, slaven, later ex-slaven en immigranten) had nauwelijks toegang tot het geschreven woord. Het geschreven woord is gebaseerd op een ingenieus systeem van tekens. Het kunnen lezen en schrijven van deze tekens moet geleerd worden. In Suriname was het voor slavenkinderen tot 1825 verboden te leren lezen en tot 1856 te leren schrijven.⁷ Pas na veel gelobby van religieuze organisaties, die het belangrijk vonden dat slaven het woord van de bijbel kenden en konden helpen verspreiden, stond de koloniale overheid dit toe.

Ook in de herkomstlanden van de immigranten, die na de slavernij kwamen, was het schrift deel van de elitaire en religieuze cultuur. De meeste immigranten konden niet lezen en schrijven. Enkel die het wel konden, hadden meestal een religieuze voortrekkersrol.

Orale literatuur, achterhaald?

De (ex)slaven/immigrantten hadden echter wel het gesproken woord. Het gewone volk maakte volop gebruik van orale literaire kunstvormen en uitingen, zoals verhalen, spreekwijzen, liederen, drama.

Lange tijd is daar geen literaire status aangegeven. Het waren cultuuruitingen van niet-blanke groepen in een taal die niet Europees was en dus vanuit het idee van blanke superioriteit minderwaardig. Tot nu toe zijn er veel mensen die de waarde van deze authentieke uitingen onderschatten. Ik geef u een anekdote om dit te illustreren.

Schrijversgroep '77 heeft in 2004 en 2006 samen met de Nederlandse organisatie Winternachten internationale literatuurfestivals georganiseerd. De opening van elk festival was een spektakel, waar veel pers op afkwam. Op een van die openingen hadden enkele dichters hun werk gebracht met veel show, in koto, met kopro beki vol faya lobi op hun hoofden. De foto van hun presentatie haalde de voorpagina van De Ware Tijd. Het commentaar van de vertegenwoordiger van Winternachten bij het zien van de foto was: "Dit is geen literatuur, dit is folklore." In eerste instantie wist ik niet wat te zeggen, maar emotioneel deed het me wat. Later dacht ik: Man, fuck you. Dit is onze literatuur. Onze literatuur staat dicht bij het volk. We brengen die literatuur naar het volk, we sluiten het niet op in een elitair boekje.

Nou kan je sommige mensen horen zeggen: Wat moeten we met al die orale uitingen? Literatuur moet toch op papier staan, dan kunnen we het tenminste doorgeven aan onze jonge mensen. Al dat orale kan je niet onthouden en bij literatuuronderwijs kan je niet van een leerkracht verwachten dat ze al die orale technieken beheerst. Van origine orale teksten verliezen bovendien op papier (zonder geluid en beeld) veel van hun zeggingskracht en zijn dan ook minder interessant. Deze mensen hebben dus duidelijk de boot van de moderne audiovisuele middelen gemist. Laten we bijvoorbeeld eens kijken naar het lied en de tori.

Het lied is altijd enorm populair geweest en heeft altijd dicht bij de mensen gestaan. Door de emotionele waarde van zowel tekst en natuurlijk muziek, maar ook omdat het gebruikelijk was liederen in de taal te zingen die het dichtst bij zanger stond. Tot de dag van heden worden liederen in allerlei Surinaamse talen gezongen en geproduceerd. Lieder in het Auccaans genieten tegenwoordig een grote populariteit en in de afgelopen 35 jaar is door SURIPOPOP (sinds 1982), een prestigieuze wedstrijd voor schrijvers van liedteksten, de 'liedtekst', en met name de liedtekst in het Sranan tot grote populariteit gebracht. Suripop produceerde reeds meer dan 200 liedteksten. En van enkele (o.a. Yu wawan en Net' alen) kunnen we zeggen dat ze deel zijn gaan uitmaken van het collectieve geheugen van de Surinamer. Wat is er simpeler dan de liederen (tekst en geluid, misschien zelfs hele videoclip) te downloaden en op te nemen in de schoolmediatheken. Het moet mogelijk zijn om rondom de Suripop-collectie een leuke literatuuropdracht te bedenken.

De tori. Vertellen is ingebakken in de Surinaamse samenleving. Je hebt allerlei soorten tori: fosten tori, lobi tori, jorka tori, agersi tori, ondrofeni tori, anansi tori, birbalverhalen, mythologische verhalen uit onze verschillende culturen. Er zou echt een groot onderzoek moeten komen naar de verschillende soorten tori en de technieken die daarbij gebruikt worden. Harry Jong Loi kan wel de bekendste Surinaamse verteller genoemd worden van de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw. Zijn verhalen waren dagelijks op de radio te horen. Zijn karakteristieke beginwoorden staan menig Surinamer van die tijd in het geheugen gegrift:

*Arkiman, ini a foto, abra watra, a wiens pe un de,
Radio Apintie de Happy Station e bari un wan odi.*

Tegenwoordig hebben we dagelijks op SCCNradio het programma Tap a Dek, verzorgd door een van ADEK afgestudeerde dekololoog, die op zeer taalcreatieve wijze de actualiteit verhaalt.

De 'talkshow' en de 'stand-up comedy' zijn niets anders dan moderne tori-vormen. Jörgen Rayman heeft op een creatieve manier gebruik gemaakt van de literaire vorm 'tori' en is daarmee internationaal doorgebroken. Gevleugelde woorden van hem zijn o.a. geworden 'Wie is je vader? Wie is je moeder?', maar hij gebruikte ook troki en piki in zijn show door bij opkomst te roepen 'Fawaka', waarop het publiek moest terugroepen 'bun'.

Overigens zijn er in de afgelopen jaren⁸ verschillende tori battles georganiseerd door Schrijversgroep '77 die altijd druk bezocht waren. Waarschijnlijk zijn de rooms-katholieken hierdoor geïnspireerd geraakt, want kort daarna organiseerden zij een

Tori Wega om te fundraisen voor hun gemeenschapsgebouw de Schakel. Was ook een groot succes. Die Tori Wega is overigens gewonnen door de huidige bisschop Choennie.

Zelfs in het onderwijs is de waarde van 'tori' doorgedrongen, want in *Fa yu e tron leysi bakru*⁹, de literatuurmethode voor

het voortgezet onderwijs senioren wordt er in het eerste hoofdstuk veel aandacht besteed aan de verteltradities in ons land en moeten de leerlingen een Tori-happening organiseren.

Zo zijn er ook talrijke voorbeelden te noemen waaruit de populariteit van toneel en het declameren van odo blijkt. Ik laat dit hier in verband met de tijd achterwege. Maar ik zeg u: Literaire wetenschappers die hiernaar onderzoek willen doen, zullen een schat van materiaal vinden.

Het geschreven woord

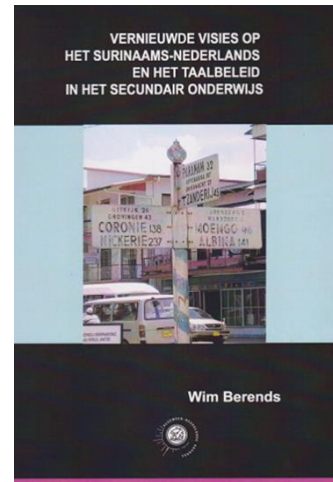
Woorden maken deel uit van taalsystemen. In de koloniale gebieden ontmoetten vele taalsystemen elkaar. Door veel koloniale overheden is op gegeven moment de taal van de koloniale meesters aan de lokale bevolking opgedrongen, door er de taal van het onderwijs en de taal van de overheid van te maken. Dit zien we in het Caribische gebied, maar ook in heel Latijns-Amerika en in Afrika. Lokale talen werden gemarginaliseerd en soms verboden. Dit hebben we ook in Suriname gezien. De koloniale overheid maakte het Nederlands tot schooltaal en overheidstaal. Het Nederlands is tot de dag van heden de enige taal in Suriname waar het kind gedurende zijn schoolloopbaan op systematische wijze in wordt onderwezen. Je zou kunnen zeggen dat wij hierdoor de kans hebben gekregen ons deze taal eigen te maken. Je zou het echter ook van een andere kant kunnen bekijken en zeggen dat het Nederlands een bevoorrechte positie heeft ten opzichte van de andere talen. Niet alleen zijn wij verplicht Nederlands te leren, het voortbestaan en de groei van deze taal wordt gefinancierd door de overheid. Geen van de andere Surinaamse talen krijgt deze ondersteuning. De andere talen moeten het hebben van goedwillende particuliere initiatieven. Het meertalig karakter van onze samenleving wordt, zeker in het onderwijs, volledig door de overheid ontkend.

Ondanks dit taalbeleid, dat al vanaf 1876 wordt gevoerd, bestaan de meeste cultuur-etnische talen nog. Sommigen lijden een noodlijdend bestaan zoals de inheemse talen en het Javaans. Maar andere talen, bijvoorbeeld het Sranan, het Auccaans, het Saramaccaans en het Sarnami zijn als gesproken talen levend en worden vooral gebruikt in het sociaal-emotionele domein.

Het Nederlands, dat eerst vooral een intellectuele en administratieve taal was, heeft in het sociaal-emotionele domein vooruitgang kunnen boeken door het ontstaan van het Surinaams Nederlands. Volgens een onderzoek van de Taalunie naar meertaligheid in het onderwijs in Suriname – waar overigens geen onderscheid is gemaakt tussen Surinaams Nederlands en Europees Nederlands – is het Nederlands de meest verspreide, best beheerste en meest geprefereerde thuistaal in Suriname.¹⁰ De Neerlandicus Berends geeft in zijn publicatie van dit jaar (2017)¹¹ aan dat er bij professionele

taalgebruikers (o.a. in het onderwijs) een halfslachtige houding bestaat ten opzichte van het geschreven SN. Wat de één accepteert, vindt de ander incorrect. Uiteraard speelt dit een rol bij de beoordeling van o.a. creatief schrijven en aangeboden literatuur. Het is belangrijk dat wetenschappers de eigen regelmatigheid in het SN proberen te ontdekken en deze vastleggen, zodat men af kan rekenen met de halfslachtige houding ten opzichte van het SN. Ik wil hier een lans breken voor het baanbrekend werk van Renata de Bies.¹² Zij stelde twee woordenboeken samen alsook een module Surinaams Nederlands voor de masteropleiding Nederlands van de Faculteit Humaniora aan de Anton de Kom Universiteit.

In *Woordenboek van de Surinaamse bijdrage aan de Nederlandse taal* heeft zij ruim gebruik gemaakt van voorbeelden uit de Surinaamse geschreven literatuur, wat aangeeft dat het SN zijn eigen literaire mogelijkheden biedt.

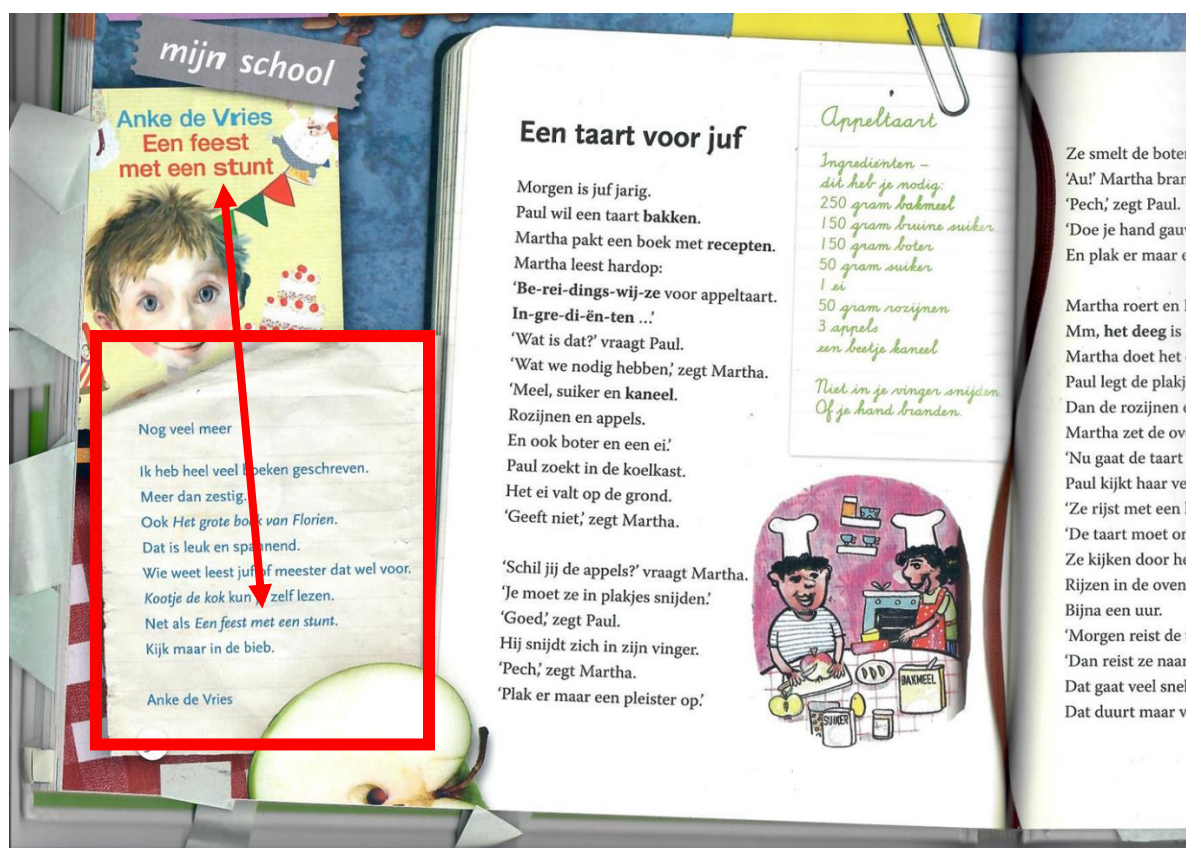
Ik wil in het navolgende aangeven hoe de bevoorrechte positie van het Nederlands en de marginalisering van de andere talen heeft doorgewerkt naar de verschillende geschreven literaire vormen. Ik zal het hebben over proza, poëzie en kinderliteratuur.

Kinderliteratuur. Ik begin met kinderliteratuur. Niet omdat ik zelf kinderboekenschrijfster maar omdat er een zorgwekkende ontwikkeling is in het dekolonisatieproces als het gaat om kinderliteratuur en dan vooral om het beleid dat in het onderwijs wordt gevoerd ten aanzien van Surinaamse kinderboeken. Specifiek Surinaamse kinderboeken in het onderwijs zijn belangrijk omdat alles wat in een (school)boek staat status heeft. Als wij onze eigen verhalen, onze eigen omgeving, onze eigen culturen en gebruiken, in boeken laten voorkomen, krijgt dat onmiddellijk meer status. Dit is belangrijk voor de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van het Surinaamse kind. Verder is de school een belangrijke plek waar het kind kennis verwerft en waar zijn intellectuele denken wordt gevormd. Het kind denkt na over allerlei zaken en zoekt oplossingen voor opgaven. Als we willen dat het kind ook oplossingen leert bedenken voor de opgaven in Suriname, moet het kind geïnformeerd worden over de Surinaamse samenleving en de kleine en grote problemen die er spelen. Dat kan prima in verhaalvorm.

In het boek 'Lees je wijs' van Els Moor (2008)¹³ is er een lijst van 240 kinderboeken gepubliceerd, die zijn verschenen sinds 1962 toen het eerste Surinaamse kinderboek¹⁴ verscheen. Deze lijst pretendeert niet uitputtend te zijn en is dat zeker ook niet want alleen al in mijn privécollectie heb ik zeker 50 boeken die niet op de lijst staan. In ieder geval zijn er genoeg kinderboeken waaruit een keuze gemaakt kan worden voor gebruik in het onderwijs. Helaas is er bij de overheid geen structureel beleid om Surinaamse kinderboeken te promoten, en ook niet om ze aan te kopen.

Integendeel kiest het Ministerie van Onderwijs ervoor een taalmethode in te voeren in het gewoon lager onderwijs¹⁵ die van oorsprong uit Nederland komt, waarbij thematisch gewerkt wordt op basis van verhalen die door Nederlandse auteurs zijn geschreven voor de oorspronkelijke Nederlandse methode. Met de uitgever van de methode was overeengekomen dat de methode gesurinamiseerd mocht worden. Helaas bleek surinamisering alleen mogelijk binnen bepaalde grenzen en zijn de verhalen van de Nederlandse auteurs grotendeels in het methode blijven zitten. Ter illustratie een pagina uit het taalboek van de methode 'Taal met plezier' voor kinderen die nu, anno 2017 in Suriname, in de tweede klas zitten:

Let u vooral op de begeleidende tekst van de Nederlandse schrijfster en let u vooral ook op de sluikreclame die gemaakt wordt voor de boeken van de schrijfster, waarbij zelfs een foto van een van de boeken is opgenomen in de taalmethode.

Deze handelwijze van het Ministerie van Onderwijs is des te onbegrijpelijker als we weten dat sinds de jaren 60 van de vorige eeuw steeds moeite is gedaan de taalmethoden in het onderwijs te versurinamiseren. Surinaamse verhalen waren daarbij een belangrijk element. Bekend zijn de in

Suriname geproduceerde leesboekjes van de leesserie *Wij en de wereld* en de latere leesserie *Van hier en daar en overal*.

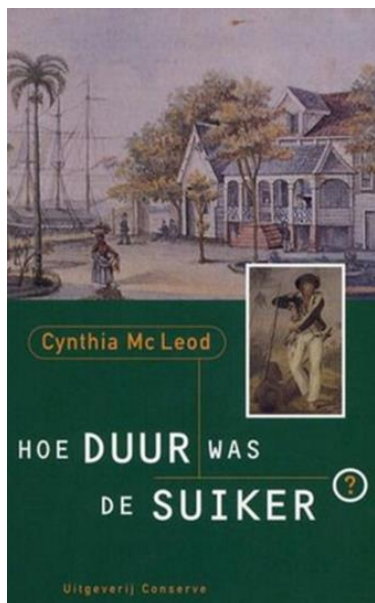
Het is onduidelijk wat het ministerie met het huidige leesonderwijs beoogt en welke leesboeken bij de nieuwe taalmethode moeten worden gebruikt.

Zoals het er nu uitziet moet ik helaas constateren dat het Ministerie van Onderwijs ons met de nieuwe methode *Taal met plezier* terugbrengt naar de koloniale tijd, met de daarbij behorende Europese superioriteitsideologie.

Gelukkig laten kinderboekenschrijvers zich niet weerhouden om door te gaan. Uit *'Lees je wijs'* en mijn collectie heb ik sinds 1962 92 kinderboekenschrijvers en schrijfgroepen kunnen identificeren. Zelfs als je daar alle mensen uit selecteert die slechts n boek hebben geschreven, dan nog kom je op 45 schrijvers en deze lijst is zeker niet uitputtend. En elk jaar komen er nieuwe Surinaamse kinderboeken bij.

Proza. Laten we nu kijken naar proza. Ik behandel eerst de roman en daarna kort proza.

De roman *'Hoe duur is de suiker'*¹⁶ van Cynthia McLeod is de meest populaire roman in de hedendaagse Surinaamse literatuur. Toen de roman 30 jaar geleden uitkwam (1987) schreef Michiel van Kempen in zijn recensie dat McLeod een 'babbellektuurstijl' had, zonder persoonlijke visie. De recensie eindigde met de woorden "de roman van Cynthia McLeod is geen literatuur"¹⁷.

Onderschatting

Hij zei:
't is maar een neger
en
in zijn diepgewortelde
superioriteit,
mat hij mij
met de kleinste maat;
zijn zelfingenomenheid
zag niet
de lange schaduw
die Negerschap
vooruitwerpt,

want anders
zei hij zeker
wi, een Neger!

Als je die recensie na 30 jaar leest, valt op hoe toepasselijk het gedicht *Onderschatting* van Eugene Rellum¹⁸ is. Onderschatting

Dit gedicht staat in de bundel *Wortoe d'e tan abra*,¹⁹ waarmee ik kennis heb gemaakt op de middelbare school. De bundel is uitgegeven door het Bureau Volkslectuur dat zich vanaf 1958 ruim twintig jaar met een reeks van publicaties sterk heeft gemaakt voor dekolonisatie van taal en literatuur.

Terug naar de roman. Het is bekend dat McLeod uit een familie komt waar de verteltraditie hoog werd gehouden, en dat zij zelf ook heel goed kan vertellen. Het pleit voor de kunstzinnigheid van mevrouw McLeod als auteur dat het haar gelukt is om een stijl die vooral in orale tradities wordt gebruikt, te vertalen naar geschreven literatuur. Bovendien heeft mevrouw McLeod in deze roman aardig wat dialogen in het Sranantongo opgenomen, waarmee zij ook meertaligheid en code switching een plek heeft gegeven in haar literair werk. Ik denk dat het mooie van Surinaamse literatuur is dat de orale en geschreven literatuur elkaar positief beïnvloeden. In dit verband wil ik trouwens ook een paper van Goomti Jaglal²⁰ noemen. Zij bestudeerde in hoeverre de door een pandit vertelde orale versie van het verhaal Sri Krishna Janmāsthāmi verschilt van het naar het uit het Hindi naar het Nederlands vertaalde geschreven verhaal. Het zou interessant zijn als wij typische Surinaamse patronen in de wisselwerking tussen orale en geschreven literatuur konden ontdekken.

Om weer terug te gaan naar de roman. De roman heeft zich in de twintigste eeuw in Europa ontwikkeld tot het literair genre met de meeste status. In Suriname worden er weinig romans geproduceerd en de roman is ook niet populair als leesmateriaal. De populariteit van *'Hoe duur was de suiker'* is echt uitzonderlijk.

De lage romanproductie en onze afkeer van romans wordt ons door veel Neerlandici en literaire experts zwaar aangerekend. Te zwaar mijns inziens, want de roman is niet mooier, niet beter en niet belangrijker dan andere vormen van literatuur.

Hiermee wil ik overigens Surinaamse romanschrijvers niet ontmoedigen, maar ze moeten, om het Surinaamse volk aan te spreken, buiten de grenzen van de voorgeschreven romantheorie durven treden.

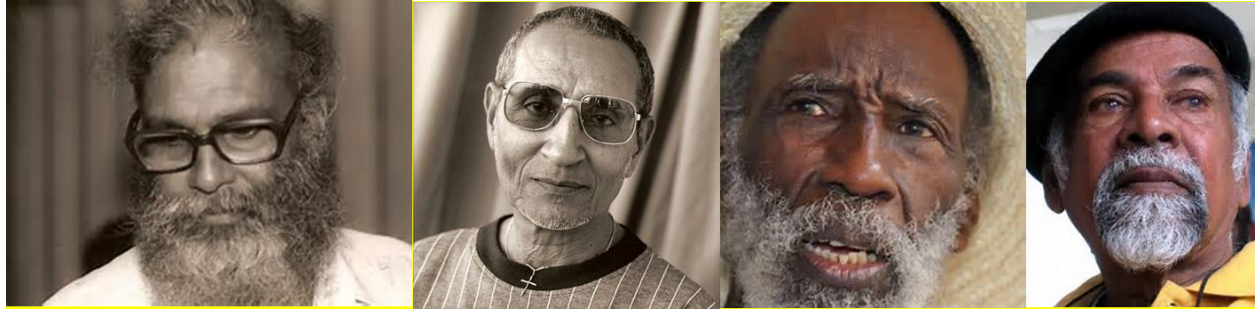
Kort proza. In vergelijking met de roman wordt er veel meer kort proza geproduceerd in Suriname. Een reden hiervoor is wellicht het feit dat wij geen literaire broodschrijvers hebben. Korte teksten, zoals de novelle, het kortverhaal, de column, de blog zijn sneller te schrijven en goedkoper in de reproductie. Bovendien hebben vormen als de column en de blog het voordeel dat zij aansluiten bij de actualiteit en daarom eerder gelezen worden. De column is te vinden in kranten, tijdschriften en op het internet. Een voorbeeld van een columnist is schrijver Rappa, die naast de columns die hij schrijft voor *Starnieuws* en *Parbode* een column op de televisie heeft. Bij hem zien we duidelijk het gebruik van het Surinaams Nederlands en code switching.

Mijns inziens zouden Surinaamse prozaschrijvers meer gebruik moeten maken van het Surinaams Nederlands en code switching technieken. Code switching is een typisch verschijnsel in meertalige samenlevingen, waarbij sprekers regelmatig overschakelen van de ene taal naar de andere. Met SN en code switching zal de taal veel natuurlijker overkomen, makkelijker het emotionele domein binnentreden en daardoor aantrekkelijker zijn voor het Surinaamse publiek.

Poëzie. Van de geschreven literaire vormen is poëzie de meest populaire in Suriname. We kennen ettelijke dichters en vandaag de dag zien we steeds nieuwe jonge dichters opkomen. De populariteit van gedichten is zeker ook te danken aan het feit dat ze makkelijk kunnen worden gedeclameerd, wat aansluit bij de orale traditie, waar we traditioneel sterk in zijn.

De vier literatoren die ooit de Surinaamse Staatsprijs voor literatuur hebben gekregen – Bhāi, Orlando Emanuels, Michael Slory en Shrinivāsi - waren allen dichters .

Van de vijf laureaten van de Henri Frans de Ziel (Trefossa) stichting zijn er twee dichters, Celestine Raalte en Jit Narain.

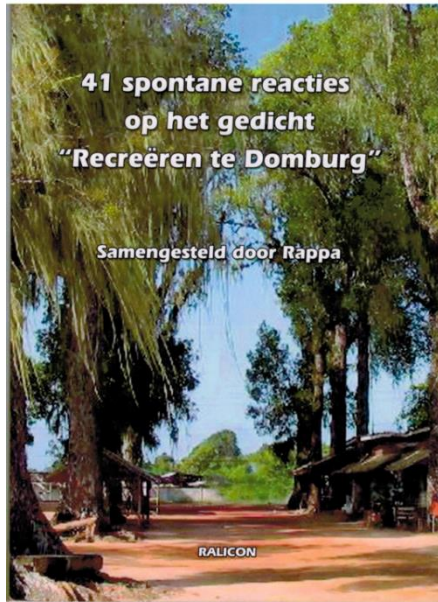

Surinaamse poëzie kreeg al in de jaren 60 van de vorige eeuw aandacht in het middelbaar onderwijs. Ik verwijfs hierbij naar de reeds genoemde bundel *Wortoe d'e tan abra*. De bundel geeft een mooie neerslag van een generatie dichters die zich strijdbaar inzette voor de dekolonisatiegedachte. De bekendste onder hen was Dobru. Zijn gedicht *Wan*, meer bekend als *Wan bon* is zo bekend geworden, dat het een plaats heeft gevonden in het collectief geheugen van de Surinamer.

Dobru is de enige Surinaamse dichter die ook in het Caribisch gebied gelauwerd is (tijdens Carifesta IX en met een borstbeeld in het heldenpark in Havana, Cuba). Postuum is hij in Suriname geëerd met de Gouden Ster van de Revolutie en de Gaanman Gazon Matodja Award. Veel informatie over Dobru is te vinden in zijn biografie, *Robin 'Dobru' Ravales*²¹, die is geschreven door Cynthia Abrahams.

Dobru heeft veel andere dichters geïnspireerd. Obed Kanape is een van mijn favoriete jonge dichters, waar ik veel van Dobru in herken. Dat wil niet zeggen dat Surinaamse poëzie alleen een Dobru-stijl heeft. Er zijn talloze poëziebundels met heel verschillende thema's en gevoelswaarden. Bovendien kan ook een enkel gedicht door de lezers op talloze manieren bekeken worden.

Ik refereer aan het boek *41 spontane reacties op het gedicht Recreëren te Domburg*²². Dit gedicht is geschreven door Alphons Levens en de reacties variëren van de trant 'bespaar me voortaan je gedichten' tot 'je hebt een unieke stijl die de mensen direct aanspreekt'. In ieder geval blijkt uit de discussie dat de betrokkenheid bij poëzie erg groot is.

Het internet biedt ongekende mogelijkheden als outlet van gedichten. Elke dichter kan daar zijn eigen forum creëren en vooral jonge dichters hebben dit al ontdekt. Maar ook ouderen is niet ontgaan. De gedichten van Alphons Levens worden met de regelmaat van de klok in de cloud geplaatst.

Met deze mooie ontwikkeling wil ik overgaan naar het laatste deel van mijn lezing, de samenvatting en aanbevelingen.

Samenvatting en aanbevelingen

- Surinaamse literatuur wil niet elitair zijn maar dicht bij het volk staan. Houden zo! Literatuur is voor het volk en door het volk.
- Orale literaire vormen zijn nog steeds heel levend en dat moeten wij zo houden. Moderne audiovisuele middelen en het internet bieden daartoe uitstekende mogelijkheden.
- In geschreven literatuur doen literaire producten die dicht bij de orale traditie staan het goed.
- Onze samenleving biedt literaire wetenschappers een schat van mogelijkheden om orale technieken en hun wisselwerking met geschreven literatuur te bestuderen. Ik beveel ze dat dan ook van harte aan.
- In geschreven literatuur moeten schrijvers meer gebruik maken van het SN en taaluitingen die meertalige samenlevingen kenmerken. Het SN en code switching bieden goede mogelijkheden om teksten levendiger te maken en meer emotionele diepgang te geven.
- Het kinderboek bloeit en de overheid zou terug moeten komen van het koloniale beleid ten aanzien van het Surinaamse kinderboek. Het Surinaamse kinderboek moet een vaste plek krijgen in het onderwijs. Ik beveel kinderboekenschrijvers, opvoeders, onderwijsgevenenden en andere betrokkenen aan dit regelmatig onder de aandacht van de overheid en het grotere publiek te brengen.
- Het Nederlands neemt een bevoorrechte positie in ten opzichte van de andere Surinaamse talen. De overheid moet een beleid uitstippelen en budget vrij maken dat ruimte biedt voor onderzoek en facilitering van andere Surinaamse talen. Organisaties en personen die hier al mee bezig zijn beveel ik aan dit continu onder de aandacht van de overheid te brengen.

Dames en heren, ik hoop dat ik u met deze lezing genoeg stof tot nadenken heb gegeven. Ik hoop ook dat ik de literatoren een boost heb gegeven om nog meer mooie Surinaamse literatuur te produceren waar wij met zijn allen trots op kunnen zijn.

¹ <https://schrijfsterushamarhe.wordpress.com/2015/08/22/surinaams-volkslied-sinds-15-december-1959/>

² <http://www.suriname.nu/101alg/volkslied01.html> en

³ Geschiedenis voor het MULO 1. Uitgave MINOWC. Paramaribo, 1986. Hoofdstuk 8, blz 87 en 90.

⁴ <http://www.suriname.nu/301ges/slavenhand03.html>

⁵ Bakker, E. e.a., Geschiedenis van Suriname. Walburg Pers, Zutphen. 1993.

⁶ Heuvel E. en Mok I., Quaco, leven in slavernij. Walburg Pers, Zutphen, 2013.

⁷ Gobardhan, L. In: *Uitlandig*, 2012.

⁸ Starnieuws <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/20660>

⁹ *Fa yu e tron leisibakru*. Literatuurmethode voor het voortgezet onderwijs op senioreniveau. MINOV/OC en W. 1998.

¹⁰ Kroon S., en Yağmur K., *Meertaligheid in het onderwijs in Suriname*. Een onderzoek naar praktijken, ervaringen en opvattingen van leerlingen en leerkrachten als basis voor de ontwikkeling van een taalbeleid voor het onderwijs in Suriname. Rapport in opdracht van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling en de Nederlandse Taalunie. 2012.

¹¹ Berends W., Vernieuwde visies op het Surinaams-Nederlands en het taalbeleid in het secundair onderwijs. Algemeen-Nederlands Verbond vzw, Brussel, 2017. Publishing Services Suriname. Paramaribo 2017

¹² Bies de R., *Woordenboek van de Surinaamse bijdrage aan het Nederlands*. Universiteit van Suriname.

Paramaribo 2008. Bies de R., *Carisur Culinaire Dictionaire* (CCD). Universiteit van Suriname. Paramaribo 2013.

¹³ Moor E., *Lees je wijs!* Stichting Projekten Christelijk Onderwijs Suriname. Paramaribo, 2008.

¹⁴ *Baccha, het ezelsjong*. Uitgave Bureau Volkslectuur. Paramaribo, 1962.

¹⁵ *Taal met plezier*. Leerjaar 4 (GLO-2), taalboek A. Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling. Paramaribo, 2013. *Taal met plezier* is een Surinaamse versie van de Nederlandse taalmethode *Taal actief*. In de Surinaamse versie zijn negen anker verhalen opgenomen van de Nederlandse schrijvers Hans en Monique Hagen, Sjoerd Kuyper, Anke de Vries en Imme Dros.

¹⁶ McLeod C., *Hoe duur was de suiker*. VACO, Paramaribo, 1987.

¹⁷ In: *Fa yu e tron leysi bakru*. Literatuurmethode voor het voortgezet onderwijs op senioreniveau. MINOV/OC en W. 1998.

¹⁸ Rellum Eugene, *Onderschatting*. In: *Wortoe d'e tan abra*. Samengesteld door Shrinivasi. Bureau Volkslectuur. Paramaribo, 1971.

¹⁹ *Wortoe d'e tan abra*, Samengesteld door Shrinivasi. Bureau Volkslectuur. Paramaribo, 1971

²⁰ Jaglal G., *Shri Krishna Janmāshami*. 'Orale' literatuur van de Hindostanen. Een vergelijking van de vertelling in Suriname met de oorspronkelijke versie. Paper voor de module 'Het literair bedrijf in Suriname'. Masteropleiding Nederlands. Faculteit Humaniora. Anton de Kom universiteit van Suriname. 2014.

²¹ Abrahams C., *Robin 'Dobru' Ravales*. Surinamer, dichter, politicus 1935 – 1983. Wan bon – Wan Sranan – Wan Pipel. Rozenberg Publishers. Amsterdam, 2010, 2011.

²² *41 spontane reacties op het gedicht 'Recreëren te Domburg'*. Samengesteld door Rappa. Ralicon. Paramaribo, 2010.